

Risicofactoren op microniveau: kind

Prematuriteit

Niveau	Conclusie	Lite ratuur
1	Het is aangetoond dat matig premature kinderen (32-37 weken) en zeer premature kinderen (< 32 weken; of met een geboortegewicht onder 1500 gram) meer emotionele en gedragsproblemen hebben dan voldragen kinderen	A1 (Arpi & Ferrari, 2013) A2 (van Baar et al., 2009; Reijneveld et al., 2006; Potijk et al., 2012; Talge et al., 2010)

Temperament kind

Niveau	Conclusie	Lite ratuur
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een geremd temperament vaker een <i>angststoornis</i> hebben	A2 (Schwartz et al., 1999) C (Biederman et al., 2011)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een moeilijk, prikkelbaar temperament vaker <i>psychiatrische symptomen</i> hebben in de adolescentie	A2 (Teerikangas et al., 1998)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een temperament dat gekenmerkt wordt door een lage aandachtsspanne vaker <i>externaliserende problemen</i> hebben	A2 (Caspi et al., 1995)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen met een niet-geremd temperament vaker een <i>disruptieve gedragsstoornis</i> en vaker <i>aandachtsproblemen</i> hebben	C (Biederman et al., 2011)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een extrovert temperament vaker <i>hyperactiviteit en agressie</i> laten zien	A2 (Berdan et al., 2002)

Leeftijd kind

Niveau	Conclusie	Lite ratuur
3	Er is een aanwijzing dat <i>psychosociale problemen in de kindertijd toemenen</i>	C (Zeijl et al., 2005)
3	Er is een aanwijzing dat <i>externaliserende problemen in de adolescentie eerst toe, en daarna weer afnemen</i>	C (van Steijn et al., 2004)
3	Er is een aanwijzing dat <i>hyperactiviteit in de adolescentie vaker voorkomt dan in de kindertijd</i>	C (Dorsselaer et al., 2010)
3	Er is een aanwijzing dat <i>emotionele problemen toemenen naarmate adolescenten ouder worden</i>	C (Dorsselaer et al., 2010)
3	Er is een aanwijzing dat <i>weinig prosociaal gedrag toeneemt naarmate adolescenten ouder worden</i>	C (Dorsselaer et al., 2010)

Geslacht kind

Niveau	Conclusie	Lite ratuur
3	Er zijn aanwijzingen dat meisjes vaker <i>internaliserende problemen</i> hebben	C (van Dorsselaer et al., 2010; van Steijn et al., 2014; Zahn-Waxler et al., 2008)
3	Er zijn aanwijzingen dat jongens vaker <i>externaliserende problemen</i> hebben	C (van Dorsselaer et al., 2010; Kerr et al., 2004; Zahn-Waxler et al., 2008)

Chronische ziekten en verstandelijke beperking van het kind

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een slechte fysieke gezondheid vaker <i>internaliserende problemen</i> hebben	A2 (Bayer et al., 2011)
3	Er zijn aanwijzingen dat kinderen met een chronische aandoening vaker <i>psychosociale problemen</i> hebben	C (Bilfield et al., 2006; Bot et al., 2011)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen met astma vaker <i>externaliserende problemen</i> hebben, alleen als zij een laagopgeleide moeder hebben en in armoede opgroeien	C (Chen, 2014)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen met een verstandelijke beperking vaker <i>psychosociale problemen</i> hebben	C (Kaptein et al., 2014)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen met een chronische aandoening en een verstandelijke beperking , vaker <i>emotionele en gedragsproblemen</i> hebben dan kinderen met een verstandelijke beperking zonder chronische aandoening	C (Oeseburg et al., 2008)

Risicofactoren microniveau: ouder

Chronische somatische aandoening van de ouder

Niveau	Conclusie	Literatuur
1	Het is aangetoond dat kinderen van ouders met een chronisch somatische aandoening significant meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag laten zien dan kinderen van gezonde ouders.	A1 (Sieh, et al; 2010)
2	Het is aannemelijk dat adolescenten met ouders die lijden aan een chronische somatische aandoening meer internaliserend gedrag laten zien dan kinderen van gezonde ouders, en slechtere schoolprestaties hebben in vergelijking met kinderen van gezonde ouders.	A2 (Sieh, Visser-Meily, & Meijer, 2013)
3	Er is een aanwijzing dat basisschoolkinderen en adolescente dochters van een ouder met kanker een verhoogd risico hebben op emotionele problemen.	A2 (Visser et al., 2004)

Psychische gesteldheid van de ouders en verslavingsproblematiek

Niveau	Conclusie	Literatuur
1	Het is aangetoond dat kinderen met moeders met een depressie vaker <i>emotionele- en gedragsproblemen</i> hebben	A1 (Beck, 1999 ; Goodman et al., 2011)
1	Het is aangetoond dat kinderen van wie de ouders een angststoornis of depressie hebben een verhoogd risico hebben op emotionele problemen.	A1 (Biederman et al., 2001)
2	Het is aannemelijk dat adolescenten met een moeder met een postnatale depressie vaker <i>angststoornissen</i> hebben	A2 (Halligan et al., 2007)
2	Het is aannemelijk dat adolescenten van wie de moeder leed aan een postnatale depressie zelf vaker een depressie ontwikkelen, maar alleen als hun moeder ook in latere episodes last had van depressies	A2 (Halligan et al., 2007)
2	Het is aannemelijk dat antenatale depressie van de moeder het risico	

	op kindermishandeling in de basisschoolleeftijd aanmerkelijk vergroot; en dat een combinatie van antenatale depressie en mishandeling op de basisschoolleeftijd de kans op psychopathologie aanmerkelijk verhoogt.	A2 (Pawlby et al, 2011)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met moeders met een eerder of huidig mentaal gezondheidsrisico vaker <i>internaliserende problemen</i> hebben.	A2 (Cabaj et al., 2004)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met ouders met psychopathologie vaker <i>internaliserende problemen</i> hebben	A2 (Ashford et al., 2008; Bayer et al, 2011)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een moeder met een psychotische of niet-psychotische postnatale depressie vaker een <i>onveilige gehechtheidsrelatie</i> met hun moeder hebben.	A2 (Hipwell et al., 2000)
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een vader met eerdere depressieve symptomen vaker <i>internaliserende, externaliserende en sociale problemen</i> hebben.	A2 (Herbert et al., 2013)
2	Het is aannemelijk dat kinderen van wie één of beide ouders lijden aan psychische stoornissen (waaronder middelen stoornis) significant vaker zelf ook lijden aan psychische stoornissen.	A2 (McLaughlin et al., 2012)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen die opgroeien in een gezin waarbij de vader lijdt aan een verslaving (al dan niet in combinatie met een psychische stoornis) een vergrote kans hebben op psychopathologie.	C (Clark, et al., 2004)
3	Er is een aanwijzing dat volwassen kinderen van alcoholisten significant vaker zelf lijden aan psychische stoornissen (waaronder middelen stoornis); bovendien openbaren de stoornissen zich op jongere leeftijd ivm vergelijkingsgroep.	C (Cuijpers, et al., 1999)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen met life stress vaker <i>emotionele en gedragsproblemen</i> hebben.	B (Flouri et al., 2013)

Verleden mishandeling ouders

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aannemelijk dat kinderen met een moeder die kindermishandeling heeft meegemaakt vaker <i>externaliserende problemen</i> hebben.	A2 (Myhre et al., 2014)
2	Het is aannemelijk dat adolescenten met een moeder die kindermishandeling heeft meegemaakt én een depressie tijdens de zwangerschap heeft gehad , vaker <i>antisociaal gedrag</i> vertonen	A2 (Plant et al., 2013)

Middelengebruik tijdens de zwangerschap

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aannemelijk dat kinderen waarvan de moeder rookte tijdens de zwangerschap vaker <i>ADHD</i> hebben	A2 (Monshouwer et al., 2011) B (Motlagh et al., 2011)
2	Het is aannemelijk dat kinderen van wie de moeder rookte tijdens de zwangerschap meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag laten zien	A2 (Ashford et al, 2008a)
2	Het is aannemelijk dat kinderen waarvan de moeder alcohol dronk (1-3 keer per week) tijdens de zwangerschap vaker <i>psychosociale problemen</i> hebben	A2 (Alvik et al., 2013)

(Licht) Verstandelijke beperking ouders

Niveau	Conclusie	Literatuur
4	(Licht) verstandelijke beperking van de ouder(s) kan een risicofactor zijn voor psychosociale problemen bij het kind.	Mening van de werkgroep

Risicofactoren microniveau: ouder-kind interactie

Niveau	Conclusie	Literatuur
1	Het is aangetoond dat een onveilige gehechtheid samenhangt met <i>externaliserende gedragsproblemen</i> bij kinderen	A1 (Groh et al., 2012; Fearon et al., 2010)
2	Het is aannemelijk dat vijandig opvoedgedrag samenhangt met <i>internaliserende en externaliserende gedragsproblemen</i> bij het kind	A2 (Cabaj et al., 2014; Ezpeleta et al. 2008; Velders et al., 2011)
2	Het is aannemelijk dat streng straffen door ouders samenhangt met externaliserende en internaliserende problemen bij kinderen	A2 (Bayer et al, 2011; Rijlaarsdam et al, 2013)
2	Het is aannemelijk dat overbescherming door de ouders samenhangt met een verhoogd risico op internaliserende problemen bij het kind	A2 (Bayer et al., 2011 ; C (Gere et al, 2012)
2	Het is aannemelijk dat de een lage mate van zelfvertrouwen in de eigen opvoedcompetenties samenhangt met <i>internaliserende en externaliserende gedragsproblemen</i> bij kinderen	A2 (Cabaj et al, 2014; Weaver et al., 2008)

Risicofactoren mesoniveau

Gezinsituatie

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is waarschijnlijk dat kinderen uit een éénoudergezin vaker <i>probleemgedrag en emotionele problemen</i> ontwikkelen dan hun leeftijdsgenootjes in tweeoudergezinnen	A2 (Ezpeleta et al., 2008) C (Bot et al., 2011)
2	Het is waarschijnlijk dat ingrijpende gebeurtenissen , zoals het scheiden van ouders, een negatieve invloed hebben op <i>emotionele en gedragsproblemen</i> bij kinderen	A2 (Timmermans et al., 2010) C (Harland et al., 2012)

Buurt

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is waarschijnlijk dat kinderen uit achtergestelde gebieden vaker <i>psychosociale problemen</i> hebben.	A2 (Reijneveld et al., 2010) C (Reijneveld et al., 2005)

Risicofactoren macroniveau

Sociaal Economische Status

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aangetoond dat kinderen die opgroeien in een gezin met lage sociaaleconomische status (ouders hebben laag inkomen, zijn werkloos, of doen ongeschoold werk) meer <i>internaliserende problemen</i> hebben	A2 (Rijlaarsdam et al., 2013; Ashford et al., 2008b)
2	Het is waarschijnlijk dat kinderen die opgroeien in een gezin met lage sociaaleconomische status (= ouders hebben laag inkomen) meer <i>externaliserende problemen</i> hebben	A2 (Rijlaarsdam et al., 2013)
3	Er zijn aanwijzingen dat kinderen die opgroeien in een gezin met lage sociaaleconomische status (= laag opleidingsniveau ouders) meer <i>psychosociale problemen</i> hebben	C (Bot et al., 2011; Taggart et al., 2010)

Arbeidsmigranten en vluchtelingen

Niveau	Conclusie	Literatuur
3	Er zijn aanwijzingen dat kinderen van niet-Nederlandse komaf meer <i>internaliserende problemen</i> hebben	C (Crone et al., 2010; Janssen et al., 2004; Reijneveld et al., 2005; Darwish et al., 2003)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen uit niet-geïndustrialiseerde landen meer <i>psychosociale problemen</i> (gemeten op de CBCL Totaalscore) hebben	C (Crone et al., 2010)
3	Er is een aanwijzing dat Turkse immigrante adolescenten minder somatische klachten en delinquente problemen hebben dan Nederlandse adolescenten	C (Janssen et al., 2004; Darwish et al., 2003)
3	Er is een aanwijzing dat asielzoekende kinderen die veel verhuisd zijn (> 1 keer per jaar), meer <i>mentale problemen</i> hebben dan asielzoekende kinderen die weinig verhuisd zijn	C (Goossen et al., 2014)
3	Er is een aanwijzing dat blootstelling aan geweld samenhangt met <i>psychische gezondheid van kinderen en jongeren van asielzoekers</i>	C (Fazel et al., 2012)

Beschermend factoren microniveau: kind

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aannemelijk dat niet-verbale, cognitieve vaardigheden van het kind beschermen tegen <i>gedrags- en emotionele problemen bij de aanwezigheid van proximale familierisico's</i>	A2 (Flouri et al., 2010)
2	Het is aannemelijk dat een hoog IQ van het kind beschermen tegen het ontwikkelen van <i>psychopathologie, wanneer moeder een depressie heeft</i>	A2 (Pargas et al., 2010)
2	Het is aannemelijk dat veel zelfvertrouwen en gezond sociaal functioneren beschermt tegen het ontwikkelen van psychopathologie	A2 (Pargas et al., 2010)
3	Er is een aanwijzing dat veel zelfvertrouwen beschermt tegen delinquent gedrag	C (Kabiru et al., 2014)
3	Er is een aanwijzing dat een positieve etnische identiteit, en hoger gevoel van eigenwaarde zijn een beschermende factor voor depressie en angst bij allochtone jongeren	C (Garcia Reid et al., 2013)

Beschermende factoren microniveau: ouder

Niveau	Conclusie	Literatuur
2	Het is aannemelijk dat een warme opvoedstijl van moeders een beschermende factor is tegen het ontwikkelen van <i>emotionele- en gedragsproblemen, wanneer het kind gepest wordt</i>	A2 (Bowes et al., 2010)
2	Het is aannemelijk dat een goede relatie met de ouders een beschermende factor is tegen het ontwikkelen van <i>externaliserende problemen, wanneer het kind negatieve levensgebeurtenissen heeft meegemaakt</i>	A2 (Oliva et al., 2009)
3	Er is een aanwijzing dat kinderen van moeders die thuis meer leerractiviteiten ondernemen , minder <i>externaliserende problemen</i> hebben	C (Baker & Rimm-Kaufman, 2014)
3	Er is een aanwijzing dat sensitief opvoedgedrag van moeders een beschermende factor is tegen het ontwikkelen van <i>sociaal-emotionele problemen, bij aanwezigheid van hoge ouderlijke stress</i>	B (Whittaker et al., 2011)

Beschermende factoren mesoniveau

Niveau	Conclusie	Literatuur
3	Er is een aanwijzing dat ervaren sociale steun beschermt tegen de ontwikkeling van probleemgedrag bij kinderen	C (Asscher et al., 2005)
3	Er is een aanwijzing dat sociale steun fungeert als buffer tussen stress voor de moeder, inadequaat opvoedgedrag en de ontwikkeling van internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind	C (Heberle et al., 2014)
3	Er is een aanwijzing dat sociale steun de betrokkenheid van oma's een beschermende factor is tegen het ontwikkelen van <i>externaliserende problemen, wanneer moeders een strenge opvoedstijl hanteren</i>	C (Barnett et al., 2010)